

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Avli Gellii Noctivm|| Atticarvm Li-||bri Vndevi||ginti

Gellius, Aulus

Venetiis, 1515

Liber Quartvs.

[urn:nbn:de:gbv:45:1-724024](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:45:1-724024)

quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est. Tum Phauorinus, ubi hæc audiuit, superstitiose inquit, & nimis moleste, atq; odiose confabricatus, commolitusq; magis est originem uocabuli C. iste Bassus, quàm enarrauit. Nam si licet res dicere commenticias: cur non probabilius uideatur, ut accipiamus parcum ob eam causam dictum, quod pecuniam consumi, atq; impendi arceat, & prohibeat quasi pecuniarcus. Quin potius, quod simplicius inquit, ueriusq; est, id dicimus? Parcus enim neq; ab arcæ, neq; ab arcendo, sed ab eo, quod est parum et paruum denominatus est.

AULI GELLII NOCTIVM ATTICARVM
COMMENTARII.
LIBER QVARTVS.

Sermo quidam Phauorini philosophi cum grammatico iactantiore factus in Socraticum modum, atq; ibi in sermone dictum, quibus uerbis penus a Q. Scæuola definita sit. Caput Primum.

N uestibulo ædium palatarum omnis fere ordinum multitudo operientes salutationem Cæsaris contestiterant. Atq; ibi in circulo doctorum hominum Phauorino philosopho præsentate ostentabat quispiam grammaticæ rei doctior, scholice quædam nugalia, de generibus & casibus uocabulorum

disserens, cum arduis supercilijs uocisq; et
 grauitate composita, tanquam interpres, et
 Sibyllæ oraculorum. Tum aspiciens ad Phauorinum
 quã quam ei etiam non dum satis notus esset. Et
 quoq; inquit, uarijs generibus dictum, et uaria
 clinatum est. Nam et hoc penus, et hæc penus
 huius peni, et penoris, et penitiris, et penon
 teres dictauerunt. Mundum quoq; muliebrem
 lius in satyrarum. XVI. non uirili genere, ut ca
 ri, sed neutro appellauit his uersibus.

Legauit quidam uxori mundum omne, penus
 Quid mundū? quid non? nam quis diiudicat
 Atq; omnium horū, et testimonijs, et exem
 strepebat. Cumq; nimis otiose sibi placeret: ut
 sit placide Phauorinus: et iam bone inquit, ma
 ster, quicquid est nomen tibi, abunde multa doc
 quæ quidem ignorabamus: et scire haud sane
 labamus. Quid enim refert mea, eiusq;, qui om
 quor, quo genere penum dictam, aut in quas extre
 literas declinem, si nemo id, non nimis barbare
 rit? sed hoc plane indigeo addiscere, quid sit pen
 et quo sensu id uocabulum dicatur: ne rem qu
 dianiusus, tanquam qui in uenalibus latine loq
 tant: alia quã oportet, uoce appellem. Quæ res
 rem minime obscuram. Quis adeo ignorat pen
 esse, uinum, et triticum, et oleum, et lentem
 bam, atq; huiuscemodi cætera? Etiam ne inquit
 uorinus, milium, et panicum, et glans, et
 penus est? Sunt enim propemodum hæc quoq;
 modi. Cūq; ille reticens hæreret: nolo inquit,

labores, an ista, quæ dixi, penus appellentur. sed po-
 tes ne mihi non speciem aliquam de penu dicere, sed
 definire genere proposito, et differentijs apposis qd
 sit penus? Quot sint penus genera, & quas differen-
 tias dicas? non hercle intelligo. Rem inquit, Phauori-
 nus planè dicâ. Postulas quod difficilius est, dici pla-
 rius. Nam hoc quidem peruulgatum est, definitionē
 omnem ex genere, & differentia consistere. Sed si itē
 mihi præmanda re, quod aiunt, postulas: faciam sanè
 id quoq; honoris tui habendi gratia, atq; deinde ita
 exorsus est. si inquit, ego te nunc rogem, uti mihi di-
 cas, & quasi circumscribas uerbis, quid homo sit: nō
 opinor respondeas hominem esse te, atq; me. Hoc. n.
 quis homo sit, ostendere est, non quid homo sit, dice-
 re. Sed si inquam peterem, ut ipsum illud, quod homo
 est, definire, tum profecto mihi diceres hominem es-
 se mortale animal rationis, & scientiæ capiens: uel
 quo alio modo diceres, ut eum à cæteris animalibus
 omnibus separares. Perinde igitur nunc te rogo, ut
 quid sit penus dicas, non ut aliquid ex penu nomi-
 nes. Tum ille ostentator, uoce iam molli, atq; demissa,
 philosophias inquit, ego non didici, nec discere appe-
 tui. Et si ignoro, an ordeum ex penu sit, aut quibus
 uerbis penus definiatur: non ea re, literas quoq; a-
 lias nescio. Scire inquit, ridens iam Phauorinus, quid
 penus sit, nō ex nostra magis est philosophia, quàm
 grāmatica tua. Meministi enim credo, quæri solitū,
 quid Virg. dixerit penum instruere, uel longam, uel
 longo ordine. Vtrumq; enim profecto scis legi soli-
 tum. Sed ut faciam æquiore animo ut sis, ne illi qui

dem veteris iuris magistri, qui sapientes appellati
defuisse satis recte existimantur, quid sit penus.

Q. Scæuolam ad demonstrandum penum huius
bis usum audio. Penus est inquit, quod escule
aut poculētū est. Quod. n. ipsius patris familias
liberorum patris familias eiusq; familiae, quæ
eos, aut liberos eius est, & opus non facit, cau-
ratum est, ut Mutius ait, penus uideri debet. Sic
ad edendum, bibendumq; in dies singulos prae-
aut coenæ causa parantur, penus non sunt. Sed
tius, quæ huiusce generis longæ uisionis gratia
huntur, & reconduntur ex eo, quod non in pre-
sint, sed intus, et penitus habeantur, penus dicta

Hæc ego inquit, cum philosophiæ me dedi-
non insuper tamen habui discere: quin cuius
nis latine loquentibus, rem non suo uocabulo
strare, non minus turpe esset: quàm hominem non
nomine appellare. Sic Phauorinus sermones in
commune à rebus paruis, & frigidis abducere
ea, quæ esset magis utile audire, ac discere, non
ta extrinsecus, non per ostentationem: sed indit-
ta, accepta q; Præterea de penu ad scribendum
tiam putauit. Ser. Sulpitium in reprehensis Scæ-
capitibus scripsisse. seio Helio placuisse, non
sui, & potui forent: sed tuis quoq; & cereos
nu esse. quodq; esset eius ferme rei causa com-
tum. Massurius autem Sabinus in iuris ciuili-
do, etiam quod iumentorū causa apparatus esse
bus dominus uteretur: penori attributū dicit.
quoq; & uirgas, & carbones, quibus conficere

uus, quibusdam ait uideri esse in penu. Ex ijs autē,
 quæ promercalia, & usuaria in locis hisdem essent:
 ea sola esse penoris putat, quæ sint usu annuo.

Quid differat morbus, & uitium, & quā uim
 habeant uocabula ista in edicto ædiliū, et an eunus
 chus, et steriles mulieres redhiberi possint, diuersæq;
 super ea re sententiæ. Caput II.

N edicto ædiliū curulium, qua parte de
 mancipijs uendundis cautum est: scriptum
 sic fuit. titulus seruorum singulorū, ut scri-
 ptus sit curato, ita uti intelligi recte possit, quid mor-
 bi uitijq; cuiq; sit. Quis fugitiuus erro'ue sit. Noxa
 ue solutus non sit. Præterea quæsierunt iureconsulti
 ueteres, quid mancipiū morbo sum, quid'ue uitiosum
 recte diceretur. Quātūq; morbus à uitio differre-
 ret. Cælius Sabinus in libro, quem de edicto ædiliū
 curuliū composuit: Labeonem refert, quid esset mor-
 bus hisce uerbis definisse. Morbus est habitus cu-
 iusq; corporis contra naturam, qui usum eius facit de-
 teriorem. Sed morbum aliās in toto corpore accidere
 dicit, aliās in parte corporis. Totius corporis morbū
 esse, ueluti ph'iois, aut febris. Partis autem ueluti
 cæcitas, aut pedis debilitas. Balbus autem inquit, et
 Atypus uitiosi magis quàm morbofi sunt, & e-
 quis mordax, aut calcatro, uitiosus, non morbo-
 sus. Sed cui morbus est, is etiam uitiosus est. Neq;
 id tamen contra fit. Potest qui uitiosus est, non mor-
 bosus esse. Quamobrem cum de homine morbo-

A. GEL.

so ageretur, nequaquam inquit, ita diceretur, quod
 ob id vitium minoris erit. De eunuchis quidem
 situm est, an contra edictum aedilium uideretur
 mundatus, si ignorasset emptor cum eunuchum
 Labeonem respondisse aiunt, redhiberi posse
 morbosum. Sues autem foeminas si steriles esse
 uenium issent, ex edicto aedilium posse agi
 scripsisse. De sterile autem muliere, si nativa steri-
 te sit: Trebatium contra Labeonem respondi-
 cunt: nam cum redhiberi eam Labeo, quasi
 nam putasset: necesse autem Trebatium ex edicto
 posuisse, si ea mulier a principio genitali in steri-
 te esset. At si ualetudo eius offendisset: ex quo
 factum esset: ut concipere foetus non posset: tum
 non uideri, et esse in causa redhibitionis. De
 quoque, qui luscitiosus latine appellatur, et
 dissensum est. Alij enim redhiberi omnino debent
 Alij contra, nisi id vitium morbo contractum
 Eum uero, cui dens deesset: Seruius redhiberi
 respondit. Labeo in causa esse redhibendi, negat
 Nam et magna inquit, pars dente aliquo carens
 Neque eo magis plerique homines morbofi sunt. Et
 surdum admodum est dicere, non sanos nasci ho-
 nes, quoniam cum infantibus non simul dentes
 tur. Non praetereundum est, id quoque in libris
 rum iuris, peritorum scriptum esse, morbum, et
 tium distare. Quod vitium perpetuum, morbum
 accessu, discessuque sit. Sed hoc si ita est, neque
 neque eunuchus morbus est, contra Labeonis
 praedixi sententiam. Verba Massurij Sabini
 sui

sui, ex libro iuris civilis secundo. Furiosus minusve, cui ue quod membrum lacerum, laesumq; est, aut obest quo ipse minus aptus sit, morbofi sunt. Quæ non longe uidet, tam sanus est, quam qui tardius currit.

Quod nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carbilianum diuortium, atq; inibi quid sit proprie pellex, quæq; eius uocabuli ratio sit.

Caput III.

Emoriæ traditum est. D. fere' annis post Romam conditã nullas rei uxoriæ neq; actiones, neq; cautiones in urbe Roma, aut in Latio fuisse, quia profecto nihil desyderabatur, nullis etiã tunc matrimonijs diuertētibus. Seruius quoq; Sulpitius in libro, quem composuit de dotibus, Tum primum cautiones rei uxoriæ necessarias esse uisas scripsit. cum Sp. Carbilius, cui Ruga cognomentum fuit, uir nobilis diuortium cum uxore fecit: quia liberi ex ea, corporis uitio non gignerentur, anno urbis conditæ quingentesimo uicesimo tertio, M. Atilio P. Valerio COSS. Atq; is Carbilius traditur uxorem, quã dimisit, egregie dilexisse, charissimamq; morum eius gratia habuisse: & iuris iurandi religionem animo, atq; amori præuertisse: quod iurare à CENS. coactus erat, uxorem se liberorum quærendorum gratia habiturum. Pellicem autem appellatam, probrosamq; habitam, quæ iuncta, consuetaq; esset cum eo, in cuius manu, mancipioq; alia matrimonij causa foret: hac antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus.

A. GEL.

Iunonis non tangito. Si tangit, Iunoni crinibus
missis agnum foeminam cedito. Pellex autem
παλλαξ, idest quasi παλλακίς. ut pleraq; alia
hoc quoq; uocabulum de graeco flexum est.

Quid seruius Sulpitius in libro, qui est de
bus, scripserit de iure, atq; more ueterum spon-
rum. Capitulum IIII.

Ponsalia in ea parte Italiae, quae Latia
s appellatur, hoc more, atq; iure solita
scripsit Seruius Sulpitius in libro, qui
psit de dotibus. Qui uxorem in-
ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat: si pul-
tur eam in matrimonium ductum iri. qui datur
rat: itidem spondebat. Is contractus stipulatione
sponsionumq; dicebatur sponsalia. Tunc quae pro-
sa erat, sponsa appellabatur: qui sponderat do-
rum, sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor
dabatur, aut non ducebatur: qui stipulabatur ex-
su agebat: Iudices cognoscebant. Iudex quon-
rem data, accepta uel non esset uxor, quaerebat. Si
hil iustae causae uidebatur: litem pecunia aestima-
Quantiq; intersuerat eam uxorem accipi: aut
eum, qui sponderat, aut qui stipulatus erat: m-
mnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatione
seruius ad id tempus, quo ciuitas uniuerso Latia
iulia data est. Haec eadem Neratius scripsit in li-
quem de nuptijs composuit.

Historia narrata de perfidia aruspicum her-

rum, quodq; ob eam rem uersus hic a pueris Romæ
urbe tota cantatus est. Malum consilium consultori pes-
simum est.

Cap. V.

Tatua Romæ in comitio posita Horatij Co-
clitis fortissimi uiri de cælo tacta est. Ob
id fulgur piaculis luendum aruspices ex
Hetruria acciti inimico, atque hostili in populum Ro-
manum animo, insituerant eam rem contrarijs reli-
gionibus procurare. Atq; illam statuam suaserunt in
inferiorem locum perperam transponi: quem sol op-
positu circumundiq; aliarum ædium nunquam il-
lustraret. Quod cum ita fieri persuasissent: delati
ad populum, proditiq; sunt. Et cum de perfidia con-
fessi essent: necati sunt. Constititq; eam statuam per-
inde, ut ueræ rationes post compertæ monebant: in
locum editum subducendam. Atq; ita in area Vulcæ
ni sublimiori loco statuendam. Ex qua res bene ex-
prosperare Rei processit. Tunc igitur quod in Hetruscos
aruspices male consulentes animaduersum, uindicta-
tumq; fuerat: uersus hic scite factus, cantatusq; esse
pueris urbe tota fertur.

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de aruspiciabus, ac de uersu isto senario scri-
pta est in annalibus maximis libro. xi. Et in Verrij
Flacci libro primo rerum memoria dignarum. Videtur
aut hic uersus de græco illo Hesiodi uersu expressus.
ἢ δὲ κακὴ βελὴ τῷ βελούσαντι κακίην.

Verba ueteris senatus consulti ista, quo Decretum
est hostijs maioribus expiandum q̄ in sacrario hastæ

martiae mouissent. Atq; ibi enarratum, quid sit
 stria succidanea. Quid item tempora praecidanea
 quod Capito Attius ferias quasda praecidanea
 pellauit. Caput VI.

Terram mouisse nuntiari solet, eaq; re
 curatur: ita in ueteribus memorijs scrip
 legimus, nuntiatum esse senatui in sac
 rio, in regia hastas martias mouisse. Eius rei con
 natus con. factum est M. Ant. An. Posthu. COS
 iusq; exemplum hoc est. Quod C. Iulius
 lius Ponti. nuntiauit in sacra, io, in regia hastas
 tias mouisse, D. E. R. I. C. ut M. Ant. con. hosti
 ioribus Ioui, & Marti procuraret: quod & cae
 dijs, quibus uideretur placandis, uti procurasset
 tis habendum censuerunt. Siquid succidanea
 esset, Robigus accederet. Quod succidanea
 senatus appellauit: quaeri solet, quid uerbum id
 gnificet. In Plauti quoq; comoedia, quae Epidico
 scripta est: super eodem ipso uerbo requiri aut
 his uersibus.

- Men'piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam
  - Ut meum tergum stultitiae tuae subdas succidanea
- Succidanea autem hostiae dicuntur e litera per
 compositi uocabuli in, i, literam commutata. Nam
 si succidanea appellatae: quoniam si primus
 litatum non erat: aliae post easdem ductae hostiae
 debantur: quae quasi prioribus iam caesis, luendi
 culi gratia subdebantur, & succidebant. ob id
 daneae nominatae litera, i, scilicet tractim prom

ta. Audio enim quosdam eam literã in hac uoce barbare corripere. Eadem autem ratione uerbi præadaneæ quoq; hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cæduntur. Porcæ etiam præadaneæ appellata, quã piaculi gratia, ante fruges nouas fieri cœptas immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgauerant, aut aliter eã rem, quã oportuerat, procurauerant. Sed porcã, & hostias quasdam præadaneas, sicuti dixi, appellari uulgo notum est. Feras præadaneas dici, id, opinor, a' uulgo remotum est, propterea uerba A ttei Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio iure composuit, scripsi. ibi Cornuatiario PONT. MAX. feriæ præadaneæ in atrum diem inauguratæ sunt. Collegium de creuit, non habendũ religioni, quin eo die feriæ præadaneæ essent.

De epistola Valerij Probi grammaticã ad Marcellum scripta, super accentu nominum quorundã puniorum. Caput VII.

Alerius Probus grammaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit. Is Annubãlem, & Asdrubãlem. & Hamilcãrem, ita pronuntiabat, ut penultimam circumspecteretur: ut est epistola eius scripta ad Marcellum: in qua Plautum, & Ennium, multosq; alios ueteres eo modo pronuntiasse affirmat. Solius tamen Ennij uersum unũ ponit ex libro, qui Sapius inscribitur. Eum uersum quadrato numero, factum subiecinus, in quo nisi tertia

Syllaba de Annibalis nomine circumflexe ponitur
 numerus claudus est. Versus Ennii, quē dixit, ita

- Qui propter Annibâlis copias considerant.

Quid C. Fabritius de Cornelio Rufino homo
 auaro dixerit. Quem, cum odisset, inimicusq;
 designandum tamen curauit.

Caput VIII.

Abritus Lucinus magna gloria uir,
 f gnisq; rebus gestis fuit. P. Cornelius Ru-
 nus manu quidem strenuus, et bellator
 nus, militariq; disciplina peritus admodum fuit.
 furax homo, & auaritia acri erat. Hunc Fabritius
 non probabat, neq; amico utebatur: Osusq; eum
 rum causa fuit. Sed cum temporibus reip. diffi-
 ms COSS. creandi forent, & is Rufinus pet-
 consulatum, competitoresq; eius essent imbelles
 dem, & futiles: summa ope adnixus est Fabritius
 Rufino consulatus deferretur. Eam rem plerisq;
 mirantibus, quod hominem auarum, cui esset in-
 cissimus, creari COS. peteret: quem hostiliter oderat.
 Fabritius inquit, nihil est, quod miremini, si ma-
 compilari, quàm uenire. Hunc Rufinum postea
 consulatu, & dictatura functum CENS. Fabritius
 uatu mouit ob luxuriæ notam, quod decem pond-
 genti factitaret. Id autem quod supra scripsi, Fab-
 um de Cor. Rufino, ita in pleraq; historia scrip-
 est dixisse. M. Cicero, nō alijs a Fabritio, sed ipsi
 fino gratias agenti, quod eius gratiam dedi-
 g-

non esset, dictum esse refert in lib. ij. de oratore. Verba Ciceronis hæc sunt. Arguta etiã significatio est, cum parua re & sæpe uerbo, res obscura, & latens illustratur: ut cum C. Fabritio P. Cornelius homo (ut existimatur) auarus, & furax, sed egregie fortis, & bonus imperator gratias ageret: quod se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & graui: nihil est quo mihi gratias agas inquit, si malui compilari, quàm uenire.

Quid significet proprie religiosus, Et in quæ diuerticula significatio istius uocabuli flexa sit. Et uerba Nigidij Figuli ex cõmentarijs eius super ea re sumpta.

Cap. IX.

Igidius Figulus homo (ut ego arbitror) iuxta M. Varronem doctissimus, in uide amo commentariorum grammaticorum uersum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum.

Religentem esse oportet, religiosum nefas.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atque in eodem loco Nigidius, hoc inquit inclinamentum semper huiuscemodi uerborum, ut uinosus, mulierosus, religiosus, numosus signat copiam quandam immodicam rei super qua dicitur: quo circa religiosus is appellabatur, qui nimia & superstiosa religione sese alligauerat. Eaq; res uitio assignabatur. Sed præter ista, quæ Nigidius dicit: alio quodam diuerticulo significationis, religiosus pro casto, atque obseruanti, cohibentiq; sese certis legibus, finibusq; dici coeptus.

Simili autem modo, illa quoque uocabula ab eadem
 facta origine, diuersum significare uidentur, ut
 si dies, et religiosa delubra. Religiosi enim dicitur
 tur tristi omine infames, impediti quoque, in quibus
 diuinas facere, et rem quampiam nouam exerce
 temperandum est: quos multitudo imperitorum
 ue, et perperam nefastos appellant. Ita quoque Marci
 cero in lib. epistolarum. IX. Ad Atticum maiore
 quit, nostri funestiorum diem esse uoluerunt allic
 pugnae, quam urbis captae, quod hoc malum ex
 Ita quoque alter religiosus etiam nunc dies, alter in
 gus ignotus. Idem tamen M. T. in oratione de accu
 tore constituendo, religiosa delubra dicit, non omni
 nec tristia, sed maiestatis, uenerationis quoque plena.
 Sabinus autem Sabinus in commentarijs, quos de
 genis composuit: religiosum inquit est, quod propter
 ctitatem aliquam remotum, ac sepositum a nobis
 Verbum a relinquendo dictum, tanquam cerimon
 niae a carendo. Secundum hanc Sabini interpreta
 nem templa quidem, ac delubra, quia horum cur
 lus in uituperationem non cadit, ut illorum, quorum
 laus immodesta est, quae non uulgo, ac temere,
 cum castitate, cerimonia quoque adeunda, et reuerentia
 et reformidanda sunt, magis quam inuulganda.
 Sed dies religiosi dicti, quos ex contraria causa pro
 pter omnis diritatem relinquimus. Ita Circo ait Terentius
 tius in eunu.

- ” Tum quod dem, recte est.
- ” Nam nihil esse mihi religio est dicere.
 Quod si (ut ait Nigidius) omnia istiusmodi inclina

menta, nimium, ac præter modum significant, et iccirco in culpas cadunt, ut uinosus, mulierosus, uerbosus, morosus, famosus, cur ingeniosus, & formosus, & officiosus, & speciosus, quæ pariter ingenio, et forma, & officio inclinata sunt: cur etiam disciplinosus, consiliosus, uictoriosus, quæ M. Cato ita affigurauit: cur item facundiosa, quod sempronius Asellio XIII. rerum gestarum ita scripsit: Facta sua spectare oportere, dicta non, si minus facundiosa essent: cur inquam ista omnia, nunquam in culpam, sed in laudem dicuntur? quâquam hæc quoque incrementum sui nimium demonstrant. An propterea, quia illis quidem, quæ supra posui, adhibendus est modus quædam necessarius? Nam & gratia, si nimia, atque immodica, & mores, si multi, atque uarij, & uerba, si perpetua, atque infinita, & obtundentia, & fama, si magna, & inquieta, & inuidiosa sit: neque laudabilia, nec utilia sunt. Ingenium autem, & officium, & forma, & disciplina, & consilium, & uictoria, & facundia sicut ipsæ uirtutum amplitudines nullis finibus cohibentur: sed quanto maiora, auctioraque sunt: etiam tanto laudatiora sunt.

Quid obseruatum de ordine rogandarum sententiarum in senatu, iurgiorumque in senatu C. Cæsaris consulis, & M. Catonis diem dicendo eximentis.

Caput

X.

Nte legem, quæ nunc de senatu habendo obseruatur: ordo rogandi sententias uariius fuit.

Alias primus rogabatur, qui a CENS.

A. GEL.

princeps in senatum lectus fuerat. Alias qui de
gnati COSS. erant. Quidam è COSS. studio
necessitudine aliqua adducti, quem ijs uisum
honoris gratia extra ordinem sententiam primo
rogabant. Obseruatum tamen est, cum extra or-
dinem fieret: nequis quenquã ex alio quã ex or-
dinaro loco sententiam primum rogaret. C. Cæsar
consulatu, quem cum M. Bibulo gessit, quatuor
extra ordinem rogasse sententiam dicitur. Ex ip-
sorum principem rogabat M. Crassum. Sed postquam
filiam Cn. Pompeio desponderat: primum Cæsar
Pompeium rogare. Eius rei rationem reddidisse
senatui Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refer-
itaq; se ex patrono suo audisse scribit. Id ipsum
pito Atteius in libro, quem de officio senatorio
posuit, scriptum reliquit. In eodem libro Cæsar
id quoq; scriptum est. C. inquit Cæsar
M. Catonem sententiam rogauit. Cato, rem
consulebatur, quoniam non è rep. uidebatur
a nolebat. Eius rei gratia ducendæ longæ ora-
tebatur. Eximebatq; dicendo diem. Erat enim
senatori, ut sententiam rogatus, diceret ante quic-
uillet, alius rei, & quoad uellet. Cæsar COS-
torem uocauit. Eumq; cum finem non faceret: pro-
di loquentem, & in carcerem duci iussit. Senatus
surrexit, & prosequeretur Catonem in car-
Hac inquit, inuidia facta, Cæsar destitit:
Catonem iussit.

Quæ, qualiaq; sint, quæ Aristoxenus, quæ
gis comperta de Pythagora memoriæ commenda-

et quæ item Plutarchus in eundem modum de eodem Pythagora scripserit. Cap. XI.

Pinio uetus fulsa occupauit, et conualuit

Pythagoram philosophum non esitauisse ex animalibus. Item abstinuisse fabulo, quem κῦαμον græci appellant. Ex hac opinione Callimachus poeta scripsit.

καὶ κῦαμον ἀπὸ χεῖρας ἔχεν ἀνιόντων ἑδεσθαι

ἢ ἀπὸ πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadem item opinione M. Cic. in lib. de diuinatione primo, hæc uerba posuit. Iubet igitur Platon sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis, perturbationemq; afferat. Ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba uescerentur: quæ res habet inflationem magnam. Is abus tranquillitatem mentis querentibus constat esse contrarius. Hæc quidem M.

Cic. Sed Aristoxenus musicus uir literarum ueterum diligentissimus. Aristotelis philosophi auditor in libro, quem de Pythagora reliquit: nullo sæpius legumento Pythagoram dicit usum quam fabis, quoniam is abus et subduceret sensum alium et leuigaret. Verba ista Aristoxeni subscripsi.

πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσφρίων μάλιστα τὸν κῦαμον ἐδοκίμασε λίαν κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν.

διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. Porculis quoq;

minuscilis, et hædis tenerioribus uictitasse idem

Aristoxenus refert. Quam rem uidetur cognouisse ex Xenophilo pythagorico familiari suo, et ex

quibusdam alijs natu maioribus, qui ab ætate Pythagoræ, haud multum aberant. Ac de animalibus

Alexis etiam poeta in comœdia, quæ Pythagoræ
ta inscribitur: docet. Videtur autem de κνώμων
esitato causam erroris fuisse, quia in Empedocli
mine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, hic
hic inuenitur.

δειλοί πάνδειλοι κνώμων ἀπὸ χεῖρας ἐλάσθαι.
Opinati enim sunt pleriq; κνώμων legumētum
mulgo dici. Sed qui diligentius scitiusq; carmina
pedoclis arbitrati sunt, κνώμων hoc loco testatū
gnificare dicunt. Eosq; more Pythagoræ opere
symbolice κνώμων appellatos, quo sunt
ὅς τὸ κνεῖν δεινοί. καὶ αἴτιοι τοῦ κνεῖν.

Itaque in Empedocli uersu isto non a
lo edendo, sed a rei ueneræ prolunio uolunt
mines deducere. Plutarchus quoq; homo in disci
nis graui authoritate in primo librorū, quos de
mero composuit: Aristotelem philosophum scri
eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse, quod non
stinuerunt edundis animalibus, nisi pauca carni
dam. Verba ipsa Plutarchi (quoniam res inopi
est) subscripsi. ἀριστέλης δὲ, μήτρας καὶ κάρ
καὶ ἀκαλύφης. καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαι φη
πυθαγορικοῦς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. ἀνα
autem est animal marinum: quod urtica appella
sed & piscibus nonnullis abstinere Pythagorici
tarchus in symposiacis dicit. Pythagorā uero ipse
sicut celebre est, Euphorbum primo se fuisse dicit
se. ita hæc remotiora sunt ijs, quæ Clearchus, et
cæarchus memoriæ tradiderunt, fuisse eū postea
randrum, deinde Callideam, deinde fœminam

chra facie meretricem, cui nomen fuerit Alce.

Notæ & animaduersiones censoriæ in ueteribus
monimentis repertæ memoria dignæ. Cap. XII.

I quis agrum suum passus fuerat sordescere, eūq; indiligenter curabat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat: siue quis arborem suam, uineamq; habuerat derelictui: non id sine pœna fuit. Sed erat opus censorium. Censoresq; ærarium faciabant. Item si quis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidū uisus erat: Impolitæ notabatur. Id uerbum si significat, quasi tudicis incuriæ. Cuius rei utriusq; authoritates sunt, et M. Cato id sæpenumero attestatus est.

Quod in centiones quædam tibiæ certo modo factæ ischiacis mederi possint. Cap. XIII.

Reditum hoc a plerisq; est, & memoriæ mandatum, ischiadici cum maxime dolent, tum si modulis lenibus tibiæ incantat, minui dolores. Ego nuperrime in lib. Teophrasti scriptum inueni, uiperarum morsibus tibiæ scite, modulatq; adhibitum mederi. Refert et Democriti liber, qui inscribitur *περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν κακῶν*. In quo docet plurimis hominum morsibus medicinam fuisse in centiones tibiæ. Tanta prorsus est affinitas corporibus hominum, mentibusq; & propterea quoq; uitijs, aut medelis animorū, et corporū.

A. GEL.

Narratur historia de Hostilio Mancino ædili
Manulia meretrice. Verbaq; decreti tribunorum
quos a Manulia prouocatum est. Cap. XII

Um librum. VIII. Attei Capitonis
etaneorum legeremus, qui inscriptus
iudicijs publicis, decretum tribunorum
sum est grauitatis antiquæ plenum, propterea
minimus. Idq; ob hanc causam, et in hanc sententiam
scriptum est. A. Hostilius Mancinus ædilis
fuit. Is Manuliæ meretrici diem ad populum dedit
quod de ambulacro eius noctu lapide ictus esset
Vulnusq; ex eo lapide ostēdebat. Manulia ad
ple. prouocauit. A pud eos dixit, Comesatorem
cunum ad ædes suas uenisse. Eū sibi recipere non
se in æde sua. Sed cum ui irrumperet, lapidibus
pulsus. Tribuni decreuerunt ædilem ex eo loco
deiectum: quod eum uenire cum coronario non
cuiisset. Propterea ne cum populo ædilis ageret,
tercesserunt.

Defensa a culpa sententia ex historia Sallustij
inimici eius cum insectatione maligne reprehēderunt.
Caput XV

Legantia orationis Sallustij, uerborūq;
cundia, et nouandi studiū cum multa
sus inuidia fuit. Multiq; non mediocri
genio uiri conati sunt reprehendere pleraq; et
tractare. In quibus plura inscite, aut maligne

cant. Nonnulla tamen uideri possunt non indigna reprehensione. Quale illud in Catilinæ historia repper-
tum est: quod habeat eam speciem, quasi parum at-
tente dictum. Verba Sallustij hæc sunt. At mihi
quidem, tametsi haud quaquam par gloria sequatur
scriptorem, & authorem rerum: tamen in primis
arduum uidetur res gestas scribere. Primum, quod
facta dictis exæquanda sunt. Deinde quod pleriq;
quæ dicta reprehenderis, maleuolentia, & inuidia
dicta putant. Vbi de magna uirtute, atq; gloria bo-
norum memores, quæ sibi quisq; facilia factu putat:
æquo animo accipit. supra, ueluti ficta pro falsis du-
cit. Proposuit inquit dicturum causas, quamob-
rem uideatur esse arduum res gestas scribere, atque
ibi non primū causam, sed querelas dicit. Non enim
causa uideri debet, cur historiæ opus arduum sit: qđ
ij, qui legunt: aut inique interpretantur quæ scripta
sunt: aut uera esse non credant. O bnoxiam quippe,
& obiectam falsis existimationibus eam rem dicen-
dam, magis aiunt quā arduum, quia quod arduum
est, sui operis difficultate est arduum: non opinionis
alienæ erroribus. Hæc illi maleuoli reprehēsores di-
cunt. Sed arduum Sallustius non pro difficili tan-
tum, sed pro eo quoq; ponit, quod græci δυσχερής,
aut χαλεπὸν appellant: quod est cum difficile, tum
molestum quoq; & incommodum, & intractabile.
Quorum uerborum significatio, a sententia Sallu-
stij superscripta non abhorret.

De uocabulis quibusdam à Varrone, et Nigidio
 contra quotidiani sermonis consuetudinem de-
 tis. Atq; imbi in id genus quaedam cum exem-
 terum relata. Caput XVI.

Ar. Varronem, et P. Nigidium uiros
 in mani generis doctissimos comperimus
 aliter locutos esse, et scripsisse, quam
 tuis, et domuis, et fluctuis, qui est patrius cap
 eo, quod est senatus domus, et fluctus. huic sen
 domui, fluctui. Caetera q; his consimilia pariter
 se. Terentij quoq; conici uersus in libris ueteri-
 dem scriptus est.

- » Eius annis opinor causa, quae est mortua.
 Hanc eorum auctoritatem quidam è ueteribus
 maticis ratione etiã firmare uoluerunt: quod
 datiuus singularis litera finitus i, si non simili-
 nitui singularis s litera addita, genitiuum singu-
 rem facit: ut patri patris, duci ducis, cædi cædi-
 igitur inquirunt, in casu dandi huic senatui dicit
 genitiuus ex eo singularis senatus est, et non
 tus. sed non omnes concedunt in casu datiuo
 magis dicendum, quã senatu. sicut Lucilius in
 casu, uictu et annu dicit, non uictui, et annu, in
 sce uersibus.
- » Quod sumptũ, atq; epulas uictu præponis horo
 » Et alio in loco. Annu noceo inquit.
 Virg. quoq; in casu dandi aspectu dicit, nõ aspectu
 » Teq; aspectu ne subtrahere nostro. Et in C
 » Quod nec concubitu indulgent.

C. etiam

C. etiam Caesar grauis author linguae latinae, in Anticatore. Vnius inquit, arrogantiae, superbiaeque; do-
 minatuque. Itē in Dolabella actionis illibuisse, quo-
 rum in aedibus, fanisque; posita, & honori erant, &
 ornatu. In libris quoque analogicis omnia istiusmodi
 sine i litera dicenda censet.

De natura quarundam particularum, quae praeposita uerbis intendi, atque produci barbare, atque inscite uidentur. exemplis rationibusque; plusculis disceptatum.

Caput XVII.

Valij ex undecimo uersus sunt. (lus

l Sapiadae magno improbus obijciebat a sel

Lustru, illo censore, malu infelixque; fuisse.

Obijciebat o litera producta multos legere audio.

Idque; eo facere dicunt, ut ratio numeri salua sit.

Idem infra, Et iam

Conijcere in uersus dictum praekonis uolebam

Gracij. In hac quoque; prima uerbi praepositione, ob eadem causam produciunt. Item quintodecimo

Subijcit hinc humilem, & sufferatus posteriorem.

Subijcit u litera longa legunt: quia primam syllabam breuem esse in uersu heroico non conuenit. Item a-

puud Plautum in Epidico cum syllabam productam prominentant.

Age nunc iam orna te Epidice, & pallium in col- lum conijce.

Apuud Virgilium quoque; subijcit uerbum produci a plerisque; audio. Item Parnasia laurus,

Parua sub ingenti matris se subijcit umbra.

Sed neq; ob, neq; sub præpositio producendi hæ
naturam: neq; item con, nisi cum eam literæ sequi
tur, quæ in uerbis constituit, & confect, secundæ
primæ sunt: uel cum eliditur ex ea n litera, sicut

- **lustus.** Fœnoribus inquit, coopertus. In
tem, quæ supra posui: & metrum esse integrum
test, & præpositiones istæ possunt non barbarè
tendi. Secunda enim litera in his uerbis produci
per unum scribenda est. Nam uerbum istud, cui
prædictæ particulae præpositæ sunt: non ideo epi
iaco, & præteritum non icit, sed iecat. Idq; ubi
positum est: ex, a, litera in, i, mutatur. Sicut fit in
bis insilio, & incipio, atq; ita uim consonantis
Et ideo ea syllaba productius, latiusq; paulo
nuntiata priorem syllabam breuem esse non patitur
sed reddit eam positu longam. Propterea q; et no
rus in uersu, & ratio in pronuntiatu manet. Hæc
quæ diximus, eo etiam conducunt, ut quod apud
gilium in. VI. positum inuenimus,
- **Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram**
- **Inijce.** Sic esse inijce, ut supra dixi, & sc
dum & legendum sciamus. Nisi quis tam in
est, ut in hoc quoq; uerbo, in præpositionem metri
sa protendat. Querimus igitur in obijabus, o, litera
qua ratione intendatur, cum id uocabulum factu
sit a uerbo obijcio & nequaquam simile sit: quæ
uerbo moueo motus, o litera longa dicitur. Equè
memini Sulpitium Apollinarem uirum præstanti
terarum scientia, obices, & obicibus, o litera com
dicere. In Virgilio quoq; sic eum legere.

Qua ui maria alta tumescant

Obijabus ruptis. Sed ita, ut diximus, i, literam, quæ in uocabulo quoq; gemina esse debet: paulo uberior, largiusq; pronuntiabat. Congruens igitur est, ut subijces etiam, quod perinde ut obijces compositum est, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragædia, quæ Achilles inscribitur, subijces pro aere alto ponit: qui cælo subiectus est, in his uersibus.

Ergo deum sublimes subijces, humidus

Vnde oritur imber, sonitu sæuo, & strepitu.

Plerosq; omnes tamen legere audias, u, litera producta. Id ipsum autem uerbum M. Cato sub alia præpositione dicit in oratione, quam de consulatu suo habuit. Ita hos inquit, fert uentus ad priorem pyreneum, quos proijcit in altum. Et Pacuuius item in Anchise,

Id promontorium, cuius lingua in altum proijcit.

De Africano superiore sumpta quædam ex animalibus memoratu dignissima. Cap. XVIII.

Cipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, & quàm fuerit altus animo, atq; magnificus, & qua sui conscientia subnixus, pluribus rebus, quæ dixerit, quæq; fecerit, declaratum est. Ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiducia, ac exuperantia ingentis. Cum M. Neuius trib. pl. accusaret eum ad populum, diceretq; accepisse a Rege Antiocho pecuniam, ut conditionibus gratiosis, & mollibus pax cum eo, Po. Ro. nomine fieret. Et quædam item alia

crimini daret, indigna tali uiro. tum Scipio
 ca præfatus, quæ dignitas uitæ suæ, atq; gloria
 labat: memoria inquit, quirites repeto diem
 diernum, quo Annibalem pœnum imperio nos
 micissimum magno prælio uia in terra Africa
 cemq; & uictoriam uobis peperit insperabilem
 igitur simus aduersum deos ingrati, & censeo
 quamuis nebulonem hunc, eamusq; nunc pro
 ui OPT. MAX. gratulatum. Id cum dixisset,
 tit, & ire in capitolium cœpit. Tum concio
 quæ ad sententiam de Scipione ferendam com
 rat: relicto tribuno, Scipionem in capitolium
 ta, atq; inde ad ædes eius cum lætitia, & grati
 ne solenni prosecuta est. Fertur etiam oratio,
 detur eo die habita à Scipione: & qui dicitur
 non ueram, non eunt inficias, quin hæc quiden
 ba fuerint, quæ dixi, Scipionis. Item aliud est
 eius præclarum. Petilij quidã trib. pleb. d. Ma
 iunt, Catone inimico Scipionis comparati in
 immissi desyderabant in senatu instantissime
 cuniæ antiochenæ prædæq; quæ in eo bello cap
 rat: rationem redderet. Fuerat enim L. Scipio
 siatico fratri suo imperatori in ea prouincia leg
 Ibi Scipio exurgit, & prolato e' sinu togæ libri
 tiões in eo scriptas esse dixit omnis pecuniæ,
 prædæ. Illa tum ut palàm recitaretur, & ad
 rium deferretur. Sed enim id iam non faciã
 nec me ipse afficiam contumelia. Eumq; librum
 tim discidit suis manibus, & concerpfit, ægre
 quod cui salus imperij, ac reip. accepta fertur

beret: ab eo ratione pecuniæ prædatitiæ posceretur.

Quid M. Varro in logistorico scripserit, de modo
vando victu puerorum impubium. Cap. XIX.

Veros impuberes compertum est: si pluri-
mo cibo, nimioq; somno uterentur: hebetio-
res fieri. aduertimusq; hinc elici tarditatē.
Corpora eorum improcera fieri, minusq; adolesce-
re. Idem pleriq; alij medicorum, philosophorumq;
et M. Varro in logistorico scripsit, quæ inscripta est
Capis, aut de liberis educandis.

Notati a censoribus, qui audientibus ijs dixerunt
ioci quaedam intempestiuiter: ac de eius nota delibe-
ratum, qui steterat forte apud eos oscitabundus.

Caput

XX.

Inter censorias seueritates tria hæc exēpla
in literis sunt castigatissimæ disciplinae.

Vnum est huiusmodi. CENS. agebat de u-
xoribus solenne ius iurandum. Verba erant ita con-
cepta. Ut tu ex animi tui sententia uxorem habes?

Qui iurabat cauillator quidam, et canicula, et ni-
mis ridicularius fuit. Is locum esse sibi ioci dicendi ra-
tus, cum ita, uti mos erat, CENS. dixisset, et tu ex ani-
mi tui sententia uxorem habes? Habeo equidem in-
quit, uxorem, sed non hercle ex animi tui sententia.

Tum CENS. eū, quod intempestiue lasciuisset: in æra-
rios retulit: causamq; hanc ioci scurrilis apud se di-
cti subscripsit. Altera seueritas eiusdem sectæ, di-

k 3

disciplinaeque est. deliberatum est de nota eius, quae
 CENS. ab amico aduocatus est, et in iure statu-
 re nimis et sonore oscitauit. atque inibi prope-
 teretur, fuit, tanquam illud indicium uag-
 foret, et hallucinantis, et fluxae, atque aperta
 curitatis. Sed cum ille deierasset, inuitissimum
 ac repugnantem oscitatione uictum. tenerique
 tio, quod obcedo appellatur, tum nota iam de-
 ta exemptus est. P. Scipio Africanus Pauli filii
 utranque historiam posuit in oratione, quam de
 censura, cum ad maiorum mores populorum
 retur. Item aliud refert Sabinus Massurius in
 mo memorabiliu seuerum factum. CENS. inq. P.
 pio Nasica. et M. Pompilius, cum equitum
 agerent: equum nimis strigosum, et male habitum
 sed equitem eius uberrimum, et habitissimum
 runt. Et cur inquirunt ita est? ut tu sis, quam
 curator? Quoniam inquit, ego me curo, equum
 tius meus seruus. Visum est parum reuerens esse
 sponsum, relatusque in aerarios, ut mos est. Status
 tem seruile nomen fuit: plerique apud ueteres serui
 nomine fuerunt. Caecilius quoque ille comediarius
 ta inclytus seruus fuit, et propterea nomen habuit
 Status. Sed postea uersum est quasi in cognomen
 appellatusque Caecilius Status.

VLI GELLII NOCTIVM ATTICA
RVM COMMENTARII.
LIBER QVINTVS.

Quod Musonius philosophus reprehendit, impro-
bavitq; laudari philosophum differentem a uociferan-
tibus, et in laudando gestientibus. Cap. I.

Vsonium philosophum solitum dicere
accepimus, cum philosophus inquit hor-
tatur, monet, suadet, obiurgat, aliud ue-
qd disciplinarum differit: tum q audi-
unt, si de summo, et soluto pectore, obu-
as, uulgatasq; laudes effutiunt, si clamitant etiã, si ge-
stunt, si uocum eius festiuitatibus, si modulis uerbo-
rum, si qbusdam quasi frequentamentis orationis mo-
uentur, exagitantur, & gestunt, tum scias, & q dicat,
& q audit frustra esse: neq; illic philosophum loqui,
sed tibicinem canere. A nimus is inquit audientis philo-
sophu, quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæq;
et errorum atq; uitiorum medicinas ferunt, laxamen-
tum atq; otium prolixè, profuseq; laudandi non ha-
bet qsq; ille est, qui audit: nisi ille est planè deperdi-
tus, inter ipsam philosophi orationem, & phorrescat
neesse est, et pudeat tacitus, & poeniteat, et gaudeat,
et admiretur, uarios adeo uultus, disparilesq; sensus
gerat, perinde, ut eum conscientiamq; eius affecerit,
utraruq; animi partium aut synceraru, aut ægraru
philosophi ptractatio. Præterea dicebat magnã lau-
dem nõ abesse ab admiratione. Admirationē autem,